

1 Syfte

Syftet med naturreservatet är att:

- skydda och utveckla ett botaniskt mycket rikt och för faunan betydelsefullt område med bl.a. sumpskogar, örtrika granskogar, lövrika blandskogar, rikkärr, sjöar och betade hagmarker,
- bevara och vårda områdets rika kulturhistoria, framför allt det gamla odlingslandskapet inklusive gårdsmiljöerna vid Skärbogården och St Skärbotjärnet,
- skydda ett för friluftslivet värdefullt utflyktsområde och förbättra tillgängligheten.

Syftet skall tryggas genom att:

- skogen skyddas mot avverkning, fränsett viss skogsskötsel för naturvårdens och kulturmiljövårdens behov,
- hävden av odlingsmarken kring Skärbogården och St Skärbotjärnet upprätthålls,
- viss restaurering av de gamla odlingsmarkerna sker,
- tillgängligheten förbättras genom att en parkeringsplats och en vandringsled anläggs,
- byggnadernas exteriör bibehålls

2. Allmän beskrivning

2.1 Administrativa data

Skyddsform:	Naturreservat enligt 7 kap.4 § miljöbalken
Naturvårdsförvaltare:	Västkoststiftelsen
Namn:	Naturreservatet Skärbo
Kommun:	Bengtsfors
Socken:	Steneby
Kartor:	Topografisk karta: 9C NV Mellerud. Ekonomisk karta: Fengersfors 8B:85
Gräns:	Se karta, bilaga A
Fastigheter och ägare:	Enligt särskild förteckning i beslutshandlingen
Areal:	Totalt: 164 ha
Naturtyper:	Lövskog: 6,1 ha, blandskog: 21,3 ha, barrskog: 89,2 ha, hagmark/öppen betesmark: 13,6 ha, kärr: 1,7 ha, ungskog: 8,5 ha, hygge: 12,0 ha, övrig mark: 2,0 ha, vatten: 9,8 ha

2.2 Topografi och läge

Skärboområdet är beläget i den nordöstra delen av Dalsland en dryg halvmil nordost om Dals Långed och strax öster om Laxsjön (se *figur 1*). Topografin i denna del av Dalsland är starkt

bruten med höjdområden som på många platser överstiger 200 m.ö.h. De högsta punkterna inom reservatsområdet mäter drygt 230 m.ö.h.

Skärboområdet har en kuperad terräng med på sina ställen brant uppstigande berg omväxlande med mer mjukt rundade kullar och mellanliggande dalar. Detta gäller framför allt de södra delarna av reservatsområdet. I den norra delen av reservatet öster om Långvattnet är terrängen mer flack med bl.a. förekomst av flera sumpskogsområden och andra våtmarker kring Dammerudbäcken.

2.3 Geologi och hydrologi

Detaljerade bergarts- och jordartskartor saknas över reservatsområdet. Nedanstående beskrivning bygger på tidigare sammanställningar, bl.a. på material sammanställt av Gunilla Olsson i samband med en inventering på 1970-talet innefattande ett vidare område kring Skärbo (se Länsstyrelsen Älvsborgs län 1977).

Reservatet ligger i den norra delen av Dalformationen (se *figur 2*). Berggrunden inom Dalformationen har ett invecklat mönster av olika bergarter och inrymmer såväl hårda som mjuka, näringsfattiga som näringsrika och kalkrika bergarter och mineral. Lagren har förskjutits både i höjd- och sidled och i olika grad eroderats ner.

I Skärboområdet ligger Dalformationens bergarter inklämda mellan urbergsblock. Berggrunden utmärks av starka sättningar och förkastningar, vilket bl.a. gett upphov till större förekomster av breccia. Kalkhaltig lerskiffer förekommer på flera platser, t.ex. öster om St Skärbotjärnet. Här har tidigare brytning av lerskiffer skett. Materialet användes framför allt som taktäckningsmedel. Områden med kvartsitsandsten finns framför allt i norra delen av reservatsområdet, bl.a. öster om Långvattnets norra del.

Hela reservatsområdet ligger över högsta kustlinjen. Jordarterna består huvudsakligen av morän. På höjderna är moräntäcket dock mycket tunt eller saknas. Moränen innehåller fragment av Dalformationens samtliga bergarter, vilket innebär att kalkkrävande växtarter även kan förekomma inom områden med urberg.

Reservatsområdet inrymmer fyra sjöar eller tjärnar: Stora och Lilla Skärbotjärnet, Torpetjärnet och Skärbodyveln, varav St Skärbotjärnet är störst med 8,5 hektar. St och L Skärbotjärnet har en hög naturlig alkalinitet och utgör därigenom miljöer som varit och är motståndskraftiga mot försurning, vilket bl.a. förekomsten av flodkräfta i St Skärbotjärnet vittnar om.

Krokvattnet och Långvattnet utgör sjöar som gränsar till reservatet. Mellan dessa båda sjöar rinner områdets mest framträdande vattendrag, Dammerudbäcken. Våtmarker i området förekommer som sumpskogar och kärr, främst i anslutning till sjöar/tjärnar och vattendrag. Ett flertal av kärren kan betecknas som rikkärr. Mer utbredda myrmarker saknas inom reservatsområdet.

2.4 Markanvändning – historisk och nuvarande

En kulturhistorisk utredning har upprättats som ett underlag till skötselplanen (Regionmuseum Västra Götaland 2001). Av denna framgår att äldsta skriftliga belägg av

namnet Skärbo är från 1563 då Skärbo utgjorde ett torp. I Dalsland är "skär" ett dialektalt ord för skiffer och namnet Skärbo skulle ungefär kunna översättas med "gården vid skifferberget".

Under århundraden har vid Skärbo bedrivits ett extensivt jordbruk där troligen boskapsskötsel, mångbruk av skogen, jakt och fiske varit en viktigare näringskälla än själva åkerbruket. Skiffer från området kan ha nyttjats för takbeläggning ända från det att människor bosatte sig i området, men det var inte förrän tidigast i slutet av 1700-talet som skiffern kom att brytas i någon större omfattning. Under 1800-talet och början av 1900-talet då Skärbo under en lång period ägdes av ägarna på Baldersnäs var brytning och försäljning av den svarta Skärboskiffern en viktig inkomstkälla. Skifferbrytningen upphörde runt 1915. Spåren från skifferbrottet strax öster om St Skärbotjärnet är ännu idag mycket tydliga.

Inom Skärboområdet utgjorde åkerarealen endast en liten del av den totala inägomarken. Det som idag kan betecknas som betad hagmark utgjorde tidigare äng bevuxen med lövträd, bl.a. hassel. Ängen slogs med lie och på träden bedrevs lövtäkt. Åkern fanns i första hand på de ytor som idag kan betecknas som öppen betesmark (se *bilaga A* ;ytorna vid och mellan Skärbogården och torpet Åsen).

Närmast gården fanns en del mindre inhägnader där djuren kunde beta, men annars betade de flesta djuren på den gemensamma utmarken, d.v.s. på ljunghedar, myrar och i skogen. Förutom nötboskap hade man bl.a. får och getter.

Skogen var, framför allt under 1800-talet, betydligt glesare än idag. Att döma av den gamla ekonomiska kartan från slutet av 1890-talet var utmarkerna dock inte helt kala, utan glest bevuxna med barrskog. Lövskog är främst markerat på inägomarken vid Skärbogården och vid de olika torpen i området. Förutom som betesmark utnyttjades skogen på utmarken även för lövtäkt och visst uttag av timmer m.m. Det kan också nämnas att de sankta moderna utefter Dammerudbäcken i viss mån utnyttjades för slåtter, vilket gav ytterligare foder till djuren.

Flera torp har legat under Skärbo. Nor Skärbo (Skärbotorpet) i nordöstra delen av reservatsområdet finns skriftligt belagt från 1600-talet. Vid lantmäteriförrättningen 1731 beskrivs ängen vid Nor Skärbo som "vidlyftigare" än vid Skärbo, men svårbärgad, bestående av både hårdvall- och myräng. Åkern låg i "många små lappar imellan bergskullar".

Även Ödegården (Stuput) i södra delen av reservatsområdet finns skriftligt belagd från 1600-talet. Vid lantmäteriförrättningen 1731 beskrivs ängen här som "skogsbelupen" bestående av svårbärgad hårdvall- och myräng. Under 1800-talet tillkom ytterligare torp: Åsen strax sydost om Skärbogården och torpet Långvattnet strax öster om sjön Långvattnet. Endast byggnaderna vid torpet Åsen finns kvar idag. Boningshuset här utgörs av en s.k. dalslandsstuga.

Markerna kring Skärbogården och söder om St Skärbotjärnet har under de senaste 35 åren betats av får. En mindre yta med ett bestånd av Sankt Pers nycklar söder om Skärbogården hävdas genom återkommande slåtter. Vissa delar av den gamla inägomarken har vuxit igen till skog. Det gäller t.ex. marken strax öster om torpet Åsen. Vid Skärbotorpet har i princip all gammal inägomark vuxit igen till skog. Viss restaurering av inägomarken vid Skärbogården har skett på senare tid. Vissa partier har gallrats och röjts för att återställas till betad hagmark. Detta är visserligen inget exakt återskapande av den tidigare markanvändningen som var

slätter och lövtäkt, men genom åtgärderna kan många av de natur- och kulturmiljövärden som var förknippade med den äldre markanvändningen återskapas.

Merparten av skogsmarkerna i reservatsområdet ägs av Göteborgs stift, som här bedrivit skogsbruk fram till idag. En del marker, t.ex. öster och söder om Långvattnet avverkades under 1960- och 70-talen, och dessa utgör idag ca 30-40-åriga bestånd av s.k. gallringsskogar (Göteborgs stift 1999). I reservatsområdet ingår också några mindre hyggen och ungskogsbestånd. Dessa områden bedöms ha ett stort potentiellt värde för såväl flora som fauna om de tillåts utvecklas till lövrika naturskogar. De kan också ses som en del av ”buffertzonen” och helhetsmiljön kring skogsgården Skärbo.

Äldre, drygt 100-åriga skogsbestånd förekommer på några ställen inom reservatsområdet. I vissa otillgängligare partier finns naturskogslika bestånd vilka är relativt opåverkade av skogsbruket.

Av övrig markanvändning skall nämnas att en kraftledning sträcker sig från Skärbogården och norrut genom reservatsområdet.

Naturtyper inom reservatet

Naturtyp	Areal (ha)
Barrskog	87,8
D:o fuktig-sumpig	1,3
Blandskog	12,6
D:o fuktig-sumpig	8,7
Triviallövskog	1,1
Blandlövskog	4,7
Alsumpskog	0,4
Ungskog	8,5
Hyggen	12,0
Betad hagmark	11,3
Öppen betesmark	2,3
Slätteräng	0,1
Rikkärr	1,0
Rikkärr med ag	0,2
Övriga kärr inkl fattigkärr	0,5
Gårdsmiljö	1,0
Kraftledningsgata	1,0
Vatten	9,8
Summa	164,1

2.5 Vegetation, flora och fauna

Merparten av reservatsområdet utgörs av skogsmark (se *tabell 1* och *bilaga A*). Större delen består av barrskog medan markerna kring Skärbogården och söder om St Skärbotjärnet till stor del utgörs av betade löv- och blandskogsområden av hagmarkstyp. Barrskogen domineras i de flesta områden av gran, men talldominerade bestånd förekommer också, t.ex. öster om Långvattnets norra del och väster om Krokvattnet. Utanför kärnområdena är barrskogen

präglad av skogsbruket med planterade och relativt likåldriga bestånd (se även beskrivningen av markanvändningen ovan). På senare tid har viss avverkning skett i östra delen av reservatsområdet. De mest orörda partierna förekommer centralt i området, t.ex. längs vissa delar av Dammerudbäcken. Något äldre bestånd finns framför allt vid Torpemyren, Skärbotorpet och i anslutning till Långvattnet.

Barrskogen kan på flera platser, främst i ett avsnitt öster om Dammerudbäcken kring Skärbotorpet betecknas som ängsgranskog. I de mer utbredda delarna utanför reservatets kärnområden överväger barrskog av ört-ristyp eller mer näringsfattig typ (se vidare ”Kärlväxter ”nedan).

Förutom ängsgranskogen och de betade markerna kring Skärbogården är det våtmarkerna i området som hyser de högsta kvaliteterna från naturvårdssynpunkt. Rikkärr och kalkpåverkade sumpskogar - de senare med ett blandat trädsikt av främst gran, tall, björk och klipbal - finns på flera platser i området. Det största området finns vid Torpemyren.

Den betade skogen av hagmarkstyp vid Skärbogården och söder om St Skärbotjärnet utgörs av en blandning av lövträd med på sina ställen inslag av gran och tall. Rikligt med stora hasselbuskage förekommer framför allt i området öster om Skärbogården. Lövträden utgörs i övrigt av såväl triviallövträd i form av asp och björk som av ädellövträd i form av ask, alm, lind och lönn. Delar av området som vuxit igen till mer sluten skog har restaurerats på senare tid genom att gran avverkats.

Natura 2000

Delar av reservatsområdet har godkänts av regeringen att ingå i det europeiska nätverket av skyddsvärda områden, Natura 2000, som ett område enligt art- och habitatdirektivet (SCI). Avgränsningen av Natura 2000-området framgår av *bilaga B*. En bedömning av vilka naturtyper enligt art- och habitatdirektivets klassificering som ingår i Natura 2000-området samt vilken geografisk utbredning dessa har, har gjorts inom ramen för utarbetandet av denna skötselplan (se *tabell 2* och *bilaga B*).

De mest utbredda natur typerna bedöms utgöras av dels ”9070 Trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ ”och dels ”9050 Örtrika, näringsrika skogar med gran ”. Sumpskogarna i området har angivits som ”9080 Lövsumpskogar av fennoskandisk typ”. Någon kategori för sumpskog med blandat trädsikt av barr- och lövträd finns inte bland direktivets naturtyper, vilket rätteligen hade varit en bättre beskrivning på sumpskogarna. De har ändå valts att klassificeras då de bl.a. utgör livsmiljö för guckusko - en av art- och habitatdirektivets prioriterade arter. Hällebräcka, som är en annan av direktivets prioriterade arter, har noterats i Skärboområdet på 1970-talet. Arten uppges förekomma längs stigen från Skärbo mot Skärbotorpet och vid stigen från Åsen mot NO. Vid inventeringen 2002 noterades inga exemplar här.

De delar av Natura 2000-området som inte klassificerats enligt någon av direktivets naturtyper består bl.a. av hyggen, ungskogar och barrskog på relativt näringsfattig mark.

Kärlväxter

Floran i framför allt områdets ängsgranskogar, kalkpåverkade sumpskogar och rikkärr är mycket rik medan en stor del av barrskogsområdena utanför kärnområdena hyser en trivialare

flora typisk för mer näringsfattiga förhållanden. Vanliga inslag i de senare är t.ex. blåbär *Vaccinium myrtillus*, kruståtel *Deschampsia flexuosa*, skogsstjärna *Trientalis europaea* och ekorrbär *Maianthemum bifolium*. Även dessa delar kan dock på sina ställen innehålla inslag av vissa rikmarksindikatorer, t.ex. blåsippa *Anemone hepatica*. Även en art som linnea *Linnaea borealis* förekommer på sina ställen, vilken åtminstone i viss utsträckning verkar ha klarat de avverkningar som tidigare gjorts i området.

I ängsgranskogarna centralt i reservatsområdet förekommer en rik flora med många karakteristiska lundväxter. Här kan nämnas trolldruva *Actaea spicata*, vårärt *Lathyrus vernus*, tandrot *Cardamine bulbifera*, storrams *Polygonatum multiflorum*, rikligt med blåsippa samt den rödlistade skogssvingeln *Festuca altissima*. Intressanta lundväxter förekommer också på vissa platser i de mer extensivt betade delarna av området kring Skärbogården. Till exempel förekommer här trolldruva, skogsbingel *Mercurialis perennis* och stinksyska *Stachys sylvatica*. Enligt uppgift har också de rödlistade arterna strävlost *Bromopsis benekenii* och skogsklocka *Campanula cervicaria* noterats här (se bilaga E).

I de öppnare delarna av betesmarkerna vid Skärbogården finns en ängsflora som över de stora ytorna ännu inte hyser en artuppsättning som utmärker gamla naturbetesmarker. Områdena är fortfarande påverkade av den gödsling och bearbetning av marken som förekom i samband med det tidigare åkerbruket. I mindre avsnitt i kantzoner etc kan dock från naturvårdssynpunkt lite mer krävande arter finnas. Exempel på sådana är vildlin *Linum catharticum*, jungfrulin *Polygala vulgaris* och gullviva *Primula veris*. Enligt länsstyrelsens artregister förekommer även klasefibbla *Crepis praemorsa*. Av intresse är också det bestånd med Sankt Pers nycklar *Orchis mascula* som finns strax söder om Skärbogården. Beståndet sköts genom återkommande slåtter. Öster om Skärbogården i ett avsnitt som nyligen restaurerats genom att gran avverkats noterades under en av fältinventeringarna 2001 svedjenäva *Geranium bohemicum*. I sumpskogarna kring Dammerudbäcken och Torpemyren finns en intressant kalkgynnad flora med guckusko *Cypripedium calceolus* som det mest exklusiva inslaget. Förekomsten är uppdelad i två bestånd, ett större om ca 100 individer i SV delen av Torpemyren och ett mindre i gransumpskogen öster om Torpemyren. I samma område, liksom i en stor del av sumpskogsområdena i övrigt, förekommer även orkidéerna tvåblad *Listera ovata* och skogsnycklar *Dactylorhiza maculata ssp fuchsii*. Andra arter i de rika sumpskogsmiljöerna är t.ex. kransrams *Polygonatum verticillatum*, kärrbräken *Thelypteris palustris* och kärrfibbla *Crepis paludosa*.

I de öppnare rikkärren finns ofta ett stort inslag av gräsull *Eriophorum latifolium*. Vidare har flera regionalt intressanta starrarter som klubbstarr *Carex buxbaumii*, tagelstarr *C. appropinquata* och trindstarr *C. diandra* noterats vid tidigare inventeringar i området, t.ex. vid Torpetjärnet och L Skärbotjärnet. Vid L Skärbotjärnet är det mest slående inslaget de stora bestånden av ag *Cladium mariscus*.

I kraftledningsgatan som löper centralt i norra delen av reservatsområdet finns en del intressanta ängsväxter som jungfrulin, vildlin, darrgräs *Briza media* och kattfot *Antennaria dioica*.

Kryptogamer

Influenserna från det kalkrika underlaget tar sig även uttryck i en mycket rik marksvampflora. Några uppgifter sedan tidigare om svampfloran i området är inte kända. Dock gav en inventering av hagmarkerna kring Skärbogården och skogsmarkerna vid Dammerudbäcken

och Skärbotorpet vid ett tillfälle under hösten 2001 vid handen sex stycken rödlistade arter och ytterligare ett tjugotal signalarter/indikatorarter (se *bilaga E*). Med tanke på att marksvampar ofta uppträder oregelbundet och att det därför krävs ett flertal besök under flera års tid för att få en någorlunda komplett bild av marksvampfloran, kan mycket väl ytterligare rödlistade arter finnas i området.

I hagmarkerna kring Skärbogården finns en intressant svampflora knuten dels till de öppnare delarna av betesmarken och dels till mer extensivt betade avsnitt med lövskog. I de öppnare delarna finns t.ex. en rik förekomst av olika arter av vaxskivlingar. Här kan nämnas honungsvaxskivling *Hygrocybe reidii*, kantarellvaxskivling *H. lepida* och den rödlistade scharlakansvaxskivlingen *H. punicea*. I mer extensivt betade delar noterades arter som kruskantarell *Pseudocraterellus undulatus*, hasselsopp *Leccinum pseudoscabrum*, eldsopp *Boletus luridus* och dystersopp *Porphyrellus porphyrosporus*. Dystersoppen är rödlistad och har sin huvudutbredning i Västergötland och Skåne. Några fynd förefaller tidigare inte ha gjorts i Dalsland.

Vidare finns en intressant svampflora i anslutning till Dammerudbäcken och de ängsgranskogar som vidtar framför allt i ett område öster om bäcken kring Skärbotorpet. Vid bäcken noterades flera intressanta taggsvampar såsom skrovlig taggsvamp *Sarcodon scabrosus*, gul taggsvamp *Hydnellum chlorophana* och skarp dropptaggsvamp *H. peckii*, varav de två förstnämnda är rödlistade. I ängsgranskogen öster om bäcken noterades bl.a. guldkremla *Russula aurea*, blekfingersvamp *Ramaria pallida*, trådticka *Climacocystis borealis* och luddticka *Inonotus tomentosus*. Av dessa är blekfingersvamp och luddticka rödlistade.

Inte heller när det gäller lav- och mossfloran finns det några tidigare uppgifter från området. Till skillnad från svampfloran kan man här misstänka att avsaknaden av uppgifter om intressanta fynd åtminstone delvis beror på att områdets naturvärden i högre grad är knutna till andra organismgrupper än lavar och mossor. Utanför kärnområdena utgörs det föreslagna reservatsområdet till stor del av skogsmark som tidigare varit avverkad och som därför saknar trädkontinuitet. Detta har missgynnat lav- och mossfloran. Inom vissa avsnitt förekommer dock äldre lövträd där trädkontinuitet troligen kan finnas. Detta gäller i första hand för områdena söder och öster om St Skärbotjärnet samt längs begränsade avsnitt av Dammerudbäcken. De förra ligger inom Skärbogårdens gamla inägomarker. Söder om St Skärbotjärnet finns en relativt gles löv- och blandskog med förekomst av bl.a. en del äldre asp och ask. Här har noterats signalarter som luddlav *Nephroma resupinatum*, slanklav *Collema flaccidum*, knopplav *Biatora carnealbida*, kruskalkmossa *Tortella tortuosa* och platt fjädermossa *Neckera complanata*.

Även kring Skärbogården har en del signalarter noterats på äldre lövträd, t.ex. blekspik *Sclerophora nivea*, grov baronmossa *Anomodon viticulosus* och fällmossa *Antitrichia curtipendula*. I anslutning till ett mindre fall i Dammerudbäcken centralt i området finns en värdefull miljö med bl.a. förekomst av grova lövträd i form av klibbal, ask och lind. Här förekommer bl.a. grov fjädermossa *Neckera crispa* på klippblock samt korallblylav *Parmeliella triptophylla* och glänsande rostfläck *Arthonia spadicea* på lövträd.

Fauna

En översiktlig häckfågelinventering har genomförts under 2002. I övrigt har ingen systematisk inventering av områdets fauna genomförts. Uppgifterna nedan bygger på det som

publicerats i andra sammanhang eller på noteringar som gjorts i samband med reservatsbildningen eller av privatpersoner. Av de rödlistade fågelarter som iakttagits i området kan särskilt nämnas nötkråka. Arten verkar ha en liten men stabil förekomst i området. Enstaka observationer av vitryggig hackspett har gjorts i området under 1990-talet (Ingvar Arvidsson muntl.). Arten har ett av sina kärnområden i Dalsland ca en mil nordost om Skärboområdet. Bland andra arter som noterats i området kan nämnas mindre hackspett, gråspett och stenkärr.

Bäver förekommer i området. Spår har bl.a. noterats väster om St Skärbotjärnet, mellan St Skärbotjärnet och Krokvattnet samt vid Dammerudbäckens utlopp i Långvattnet. Vidare finns några intressanta uppgifter om molluskfaunan från Skärboområdet. En del arter har samlats in av Ted von Proschwitz, Naturhistoriska museet, Göteborg, och bland dessa återfinns flera intressanta, kalkkrävande arter. Barksnäcka *Merdigera obscura*, sidensnäcka *Euomphalia strigella* och busksnäcka *Fruticola fruticum* är alla kalkkrävande arter som noterats i ett område ca 400 meter söder om Skärbogården. Barksnäckan utgör här det mest intressanta fyndet. Endast en mindre del av reservatsområdet har inventerats, varför ytterligare intressanta arter mycket väl kan finnas.

2.6 Kulturhistoriska bevarandevärden

I den kulturhistoriska utredning som utförts i området bedöms Skärbo som en kulturhistoriskt värdefull helhetsmiljö med många historiska skikt vilka fortfarande är tydliga och avläsbara i landskapet (Regionmuseum Västra Götaland 2001). Skärbo är en unik skogsgård där hävden på den gamla inägomarken fortfarande bedrivs, på senare tid genom fårbeta. Skärboområdet ingår i bevarandeprogrammet för odlingslandskapets natur- och kulturvärden (Länsstyrelsen Älvsborgs län 1994).

Enligt länsstyrelsens fornlämningsregister saknas kända fornlämningar i reservatsområdet. För närmare beskrivning av områdets kulturhistoria, se Regionmuseum Västra Götaland (2001). Se även beskrivningen av markhistoriken i avsnitt 2.4 ovan. De rekommendationer om den kulturhistoriska skötseln som Regionmuseet lämnat har arbetats in i kapitel 3 i skötselplanen.

2.7 Friluftsliv

Skärboområdet är ett populärt utflyktsmål, särskilt för botaniskt intresserade. Några markerade leder finns dock inte i området. Däremot finns en skogsbruksväg som leder in i området från öster. En förgrening från denna leder från Skärbodyveln ned mot Dammerudbäcken där den övergår i en stig som leder vidare till torpet Åsen. Stigen är dock förhållandevis otydlig, framför allt där den korsar ett relativt nyupptaget hygge väster om Dammerudbäcken.

Skogsbruksvägen som går in i östra delen av reservatsområdet är inte öppen för personbilar då en vägbom finns i närheten av den allmänna vägen strax öster om Skaterudstjärnet utanför reservatsområdet. Infartsvägen till Skärbogården i den södra delen av reservatsområdet har däremot ingen vägbom och kan därför utnyttjas för att bilvägen ta sig in i området. Möjligheterna till parkering är dock idag begränsade.

2.8 Bebyggelse och anläggningar

Öster om St Skärbotjärnet ligger Skärbogården och torpet Åsen. Skärbogården är bebodd. Hela gårdsmiljön på Skärbo vittnar om ägarens intresse för allmogekultur. Mangårdsbyggnaden är en enkelstuga från 1700-talet som i samband med att skifferbrytningen startade byggdes ut till en parstuga. Av ekonomibyggnaderna har många flyttats till platsen, varav det s.k. stallet från Kronan i Laxarby utmärker sig speciellt. På torpet Åsen finns en bevarad Dalslandsstuga, en enkelstuga i två våningar, typisk för mindre gårdar i Dalsland under 1800-talet.

Av övriga anläggningar i området kan nämnas en takförsedd utfodringsplats för fåren vid St Skärbotjärnets sydöstra del. Vidare går en kraftledning genom reservatsområdet från Skärbogården och norrut.

Skogsbilvägar sträcker sig en bit in i reservatsområdets östra del samt går i kanten av områdets sydvästra gräns. En infartsväg till Skärbogården sträcker sig in genom reservatsområdets södra del.

I övrigt finns idag inga särskilda anläggningar i området.

3. **Mark-och vegetationsvård**

3.1 Övergripande mål

Det övergripande målet för reservatsområdets skötsel är att skydda och utveckla ett botaniskt mycket rikt och för faunan betydelsefullt område med bl.a.sumpskogar, örtrika granskogar, rikkärr och betade hagmarker samt att bevara och vårda områdets rika kulturhistoria. Skötseln skall vara inriktad på att bevara och i viss utsträckning restaurera det gamla odlingslandskapet i delar av reservatsområdet. En kontinuerlig och utökad hävd genom bete och slåtter är här mycket viktig såväl från naturvårds- som kulturmiljösynpunkt.

I andra delar av reservatet skall målet vara att bevara och återskapa örtrika blandskogar och rika kärrmiljöer. Den limniska miljön i St Skärbotjärnet med förekomst av flodkräfta skall skyddas mot negativ påverkan.

3.2 Generella riktlinjer och åtgärder

Gamla inägomarker

Gamla inägomarker förekommer i första hand vid Skärbogården, söder om St Skärbotjärnet och vid Skärbotorpet. Inägorna vid Skärbotorpet har vuxit igen helt till skog medan inägorna vid Skärbogården fortfarande till stor del är öppna och hävdas. Inriktningen skall vara att det område som utgör Skärbos gamla inägor (skötselområde 1)hävdas genom bete eller slåtter. Området bör på sikt återfå ett äldre utseende bl.a. genom återskapande av tidigare lövängar och genom hamling av träd.

I vissa avsnitt där åkertegar tidigare legat utförs en försiktig restaurering av de gamla kulturmarkerna genom att träd och buskar som vuxit in över odlingsrösen och gamla åkerrenar röjs bort.

Någon omfattande restaurering av det tidigare odlingslandskapet i Skärbotorpet ingår inte i skötselplanen. Området har varit igenvuxet till skog under relativt lång tid. Däremot skall viss skötsel utföras som synliggör de gamla åkertegarnas yttre former. Träd och buskar tas även bort i odlingsrösen och gamla stenmursrester.

Vid växtlokalerna för guckusko utförs försiktig gallring och röjning för att bevara ett visst ljusinsläpp.

Skogsmark

I merparten av den skogsmark som ligger utanför den gamla inägomarken utförs inga skötselåtgärder, utan skogen får här utvecklas fritt. Fågel- och insektsfaunan är exempel på organismgrupper som kommer att gynnas då inslaget av död ved efterhand ökar. En stor del av skogen kommer i början att fungera som buffertzoner till reservatets värdekärnor, men efterhand kommer naturvärdena även att kunna utvecklas i själva buffertzonerna. Delar av dessa skogar finns i områden med lättvittrad, kalkrik berggrund och bedöms därför på sikt kunna tjäna som spridningsområden för hotade arter i kärnområdena.

Hur skogsområdena kommer att utvecklas med hänsyn till andelen lövträd m.m. då de lämnas till fri utveckling är inte alldeles givet. Troligen kan lövandelen efterhand komma att öka då relativt stora delar tidigare varit påverkade av skogsbruket. Preliminärt bedöms att det inte finns något behov av att styra utvecklingen med hänsyn till trädslagsfördelning för den skog som är eller skall utvecklas till naturskog (se dock skötseln av hyggen och ungskogar nedan).

I de flesta områden som upptas av hyggen och ungskogar utförs röjning av barrträd vid ett eller två tillfällen. Därefter lämnas områdena för fri utveckling för att utvecklas till något som kan likna lövbrännor. Där hyggerna och ungskogarna finns på ställen med rika markförhållanden borde förutsättningarna vara goda att få tillstånd rika uppslag av lövträd och buskar, vilket kommer att verka attraktivt för t.ex. många fågelarter.

Om större partier äldre skog blåser ned eller marken brinner så att avsevärda mängder färskt virke riskerar att dra till sig skadeinsekter måste hänsyn tas till eventuella risker för skador på angränsande bestånd och på fastigheter utanför reservatet. Vid sådana händelser skall förvaltaren samråda med länsstyrelsen, skogsvårdsmyndigheten och eventuella utomstående skogsägare om lämpliga åtgärder. Vissa avsteg från målsättningar i enskilda skötselområden skall då kunna göras. På central nivå finns en överenskommelse mellan Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen beträffande dessa frågor där Naturvårdsverket åtagit sig att stå för eventuella kostnader för skador. Erfarenheterna hittills visar att riskerna för att omfattande skador på detta sätt uppstår på ekonomiskt värdefull skog utanför naturreservat oftast är mycket små.

Öppna våtmarker

De flesta av våtmarkerna i området är idag trädbevuxna och utgörs av sumpskog. Några mindre områden med öppna kärr finns dock fortfarande kvar. Utan skötselåtgärder här kan eventuellt ytterligare en viss igenväxning förväntas ske. Vid Torpemyren utförs röjning för att förhindra igenväxning av ett öppet kärravsnitt som finns här. Kompletterande åtgärder i form av slåtter kan ytterligare öka naturvärdena i detta område.

Övriga kärr i området lämnas utan åtgärder. Bävrens förekomst i området kan innebära att en viss dynamik i området bibehålls. Bävrens aktivitet kan komma att innebära att mindre dämmen skapas och därmed att nya öppna våtmarksområden efterhand tillkommer, vilka successivt växer igen.

3.3 Beskrivning av skötselområden

Skötselområdena redovisas på karta i *bilaga C*.

Skötselområde 1

<i>Markslag/naturtyp:</i>	<i>Natura 2000-naturtyp:</i>
Betad hagmark	9070 Trädkläddabetesmarker av fennoskandisk typ
Slätteräng	6510 Slätterängar i låglandet
Övriga kärr	
Blandlövskog	
Blandskog	
Gårdsmiljö	

*Areal:*15,2 ha

Beskrivning:

Området omfattar Skärbos gamla inägomark som i stora drag har haft samma ägostruktur sedan tiden för den äldsta kända kartan, 1731. Under 1800-talet tillkom torpet Åsen, men detta innebar ingen påtaglig förändring av markanvändningen. Stora delar av marken nyttjades som löväng, d.v.s. för slätter och lövtäkt. På Skärbo bedrevs jordbruk fram till mitten av 1960-talet. Sedan slutet av 1960-talet har området hävdats genom fårbeta och årliga röjningar. Ett område söder om Skärbogården hävdas sedan ett tiotal år genom slätter.

Höga botaniska och mykologiska värden är knutna till den betade hagmarken. I mer extensivt betade delar har bl.a. rödlistade arter som skogsklocka och dystersopp noterats. I öppnare delar förekommer t.ex. klasefibbla och ett flertal olika arter av vaxskivlingar, bl.a. den rödlistade scharlakansvaxskivlingen. En del värden för lav- och mossfloran är dessutom knutna till grova träd såväl öster som söder om St Skärbotjärnet. Troligen har området också höga värden för fågelfaunan då de rika hasselbestånden är attraktiva för olika arter, t.ex. nötkråka. Inägomarken visar lång kontinuitet av odling.

Ägomätningar från 1700-talet och framåt visar att påfallande små förändringar av ägostrukturen ägt rum på Skärbo. De f.d. åkertegarna, ängsmarkerna, odlingsrösen, stigarna och vägarna har på Skärbo samma former och ligger på samma platser som för 300 år sedan. Strax öster om St Skärbotjärnet syns tydligt spåren från det gamla skifferbrottet.

Skötselmål:

Områdets skötsel skall långsiktigt ta sikte på att synliggöra den gamla ägostrukturen i området och på att bibehålla och utveckla de biologiska värdena knutna till ett välhävdat odlingslandskapet. Målet skall vara att ge en bild av hur den gamla inägomarken kunde se ut under 1700- och 1800-talen. Det gamla skifferbrottet skall synliggöras och befrias från störande vegetation.

Huvuddelen av området hålls öppet med bete i kombination med röjning. Ett område söder om gården (delområde d) hävdas genom slåtter. Ytan som hävdas genom slåtter utökas successivt. Lövtäkt eller hamling av lövträd bör ske, men skall då göras på ett kulturhistoriskt riktigt sätt.

Kvalitetsmål:

Ett hävdat kulturlandskap med välhävdade slåtterängar, lövängar och hagmarker, där de gamla odlingsstrukturerna återskapats eller tydliggjorts.

Rik kärlväxt-, kryptogamflora och fågelfauna.

Delområde d: Slätteräng med rik förekomst av Sankt Pers nycklar och andra slåttergynnade arter.

Delområde e: Välbevarad gårdsmiljö med bibehållen exteriör och färgsättning.

Engångsåtgärder:

Hela område 1:

Försiktig och successiv gallring och röjning för att återställa ett äldre odlingslandskap och åskådliggöra den gamla ägostrukturen. All gran tas bort på den gamla inägomarken. Gamla lövträd och tallar sparas. Nya hägn för betesdjur ersätter befintliga hägn där dessa är gamla och av dålig kvalitet. Sträckningen för de yttre hägnen följer i stort sett nuvarande sträckning. Ståttor eller grindar utföres där stigar eller promenadslingor korsar hägnet

Delområde a:

I den västra delen finns spår av en gammal hägnadsgräns, vilken idag är synlig i form av en jordvall uppblandad med sten. Buskar och mindre träd som täcker vallen tas bort. I övrigt består delområde a till stor del av en f.d. åker, vilken delades i två tegar av en brukningsväg.

Igenväxande vegetation i form av buskar och småträd tas bort från de gamla åkerrenarna och odlingsrösen. Gran tas bort i sin helhet från denna miljö. Den enbevuxna sluttningen upp mot Åsen röjs så att solinstrålningen ökar. Gamla lövträd sparas.

Delområde b:

Vid torpet Åsen tas buskar och mindre träd bort från gamla åkerrenar och odlingsrösen. Gran tas bort i sin helhet från denna miljö. I anslutning till brukningsvägen finns en byggnadsgrund och resterna av ett spisröse. Även här tas buskar och småträd bort. Gamla lövträd sparas.

Delområde c:

I det gamla skifferbrottet ligger idag mängder av gamla skärvrester kvar. Markområdet mellan vägen och sjön har bildats genom de rester som uppstod vid brytningen. Buskar och mindre träd i skifferbrottet tas bort för att skapa en visuell kontakt mellan vägen och brottet. Gamla lövträd sparas.

Delområde d:

Försiktig röjning i de yttre delarna av slåttermarken.

Delområde e:

Tomtmark. Inga åtgärder.

Underhållsåtgärder:

Bete med i första hand nötkreatur. Slåtter som idag i Delområde d. Slåtterytorna utökas efterhand på betesyornas bekostnad. Bortröjning av lövsly och granuppslag utförs vid behov i hela området. Hägnader, grindar, stigar, skyltar m.m. ses över inför varje betessäsong.

Skötselområde 2

<i>Markslag/naturtyp:</i>	<i>Natura 2000-naturtyp:</i>
Betad hagmark	9070 Trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ
Rikkärr med ag	7210 Kalkkärr med gotlandsag
Blandskog -	
Hygge -	

Areal 11,5 ha

Beskrivning:

Lövrika hagmarker och blandskogar. Området omfattar den gamla inägomarken till Stuput som var ett torp under Skärbo. Stora delar av området har tidigare hävdats som löväng, med slåtter och lövtäkt. Sedan omkring 1970 har området hävdats genom fårbete och röjningar.

Inägomarken är till stor del igenvuxen till lövskog. Den gamla åkermarken så som den framgår av äldre kartor är dock delvis öppen, men bevuxen i kanterna av hassel och lövträd. De biologiska värdena i området är främst knutna till äldre lövträd, hässlen och betade hagmarker (se beskrivning under skötselområde 1)

Skötselmål:

Hävdad hagmark och lövrik blandskog med äldre träd.

Kvalitetsmål:

Hävdad hagmark och naturskogsartad lövdominerad blandskog med stort inslag av äldre lövträd. Rik kärlväxt- och kryptogamflora.

Engångsåtgärder:

Röjning och gallring utförs i anslutning till gammal åkermark. På igenvuxen ängsmark gallras trädbeståndet så att en tydlig skillnad mot den omgivande skogsmarken erhålles. Bortgallring och borttransport av unga barrträd. Tallöverståndare sparas. Nya hägn, grindar och genomgångar uppförs så att de delar som i fortsättningen skall hävdas som hagmark avgränsas. Husgrunder och odlingsrösen i anslutning till torpet kan friläggas. Äldre träd sparas. En kalkkälla som skadades vid vägombyggnaden återställs.

Underhållsåtgärder

Bete med i första hand nötkreatur. Området kontrolleras efter fem år. Vid behov görs då ytterligare en röjning för att gynna löv i skogsmarken. Röjning av lövsly och granuppslag utförs vid behov i det område som skall hävdas som hagmark. Hägnader, grindar, stigar, skyltar m.m. ses över vid behov.

Skötselområde 3

<i>Markslag/naturtyp:</i>	<i>Natura 2000-naturtyp:</i>
Barrskog	9050 Örtrika, näringsrika skogar med gran

Barrskog, fuktig till -
sumpig

Blandskog -

Blandskog, fuktig

9080 Lövsumpskogar till sumpig fennoskandisk typ

Hygge -

Ungskog -

Rikkärr

7230 Rikkärr

Övriga kärr -

Vatten -

Areal: 30,2 ha

Beskrivning:

Området innefattar den gamla inägomarken på Skärbotorpet. Inägomarken har helt vuxit igen till skog. Fortfarande syns dock spår från gamla åkertegar, odlingsrösen och stenmurar. En stor del av skogen i skötselområdet kan betecknas som ängsgranskog och inrymmer arter som vårärt, tandrot och trolldruva. Även rödlistade svampar som luddicka och blekfingersvamp har noterats här.

I våtmarkerna vid Torpemyren finns ett av de botaniskt rikaste områdena i reservatet. I sumpskogen växer ett bestånd av guckusko tillsammans med t.ex. skogsnycklar, tvåblad och kransrams. Ca 200 meter därifrån i ett rikkärr finns ytterligare ett bestånd av guckusko. I sumpskogen och kärrmarkerna förekommer också flera intressanta starrarter. Även våtmarkerna i öster vid Torpetjärnet är botaniskt intressanta med förekomst av t.ex. kärrspira och kärrbräken.

Sumpskogen vid Dammerudbäcken är delvis av naturskogskaraktär. Här förekommer bl.a. den rödlistade skogssvingeln. Vidare finns här en intressant kryptogamflora på lövträd och klippblock.

Skötselmål:

Ängsgranskog och sumpskog där spår av tidigare odling tydliggörs. Två öppna rikkärr vid Torpemyren bibehålls som öppna rikkärr.

Kvalitetsmål:

Naturskogspräglad ängsgranskog och sumpskog med spår av tidigare odling. Rik kärlväxtflora med förekomst av bl.a. guckusko. Rik kryptogamflora i delar av området. Öppna kärrtor med rik förekomst av arter knutna till rikkärr.

Engångsåtgärder:

Gran och andra träd och buskar tas bort från gamla åkertegar, odlingsrösen och stenmursrester inom den gamla inägomarken. En inledande försiktig gallring genomförs i samråd med Länsstyrelsen. En viss gallring och röjning i området bedöms inte inverka negativt på naturvärdena så länge inga större ytor avverkas. Gallringsvirket lämnas. Unga barrträd röjs bort eller gallras ut på hygget och i ungskogsområdena för att därigenom öka lövträdsinslaget.

Delområde a:

Försiktig gallring och röjning utförs i sumpskogen för att bevara ett visst ljusinsläpp, vilket på sikt gynnar växtlokalen för guckusko. De öppna kärrpartierna röjs så att de bibehålls öppna. Om det är praktiskt möjligt kan också en del av kärrytan slåttas. Hänsyn skall dock tas till

växtlokalen för guckusko då denna missgynnas av alltför solöppet läge. Det röjningsavfall som uppstår såväl i sumpskogen som i kärrpartierna forslas bort.

Underhållsåtgärder:

Behovet av bortröjning av buskar och lövsly på den gamla inägomarken ses över igen efter fem år från det att åtgärderna utförts. Detsamma gäller behovet av gallring/röjning i delområde a och röjning av hyggen och ungskogar. Hyggen och ungskogar kan därefter lämnas till fri utveckling.

Skötselområde 4

Markslag/naturtyp:

Barrskog -

Blandskog -

Blandskog, fuktig

Triviallövskog -

Alsumpskog

Rikkärr

Rikkärr med ag

Övriga kärr -

Kraftledningsgata -

Vatten -

Natura 2000-naturtyp:

9080 Lövsumpskogar till sumpig av fennoskandisk typ

9080 Lövsumpskogar fennoskandisk typ

7230 Rikkärr

7210 Kalkkärr med gotlandsag

Areal: 56,9 ha

Beskrivning:

Området består till största delen av grandominerad barrskog. Talldominerade bestånd förekommer begränsat, t.ex. norr om Dammerudbäcken. Merparten av skogen är präglad av skogsbruk. Något äldre skog förekommer bl.a. i anslutning till Långvattnet. I anslutning till Dammerudbäcken förekommer sumpskog och gläntor med rikkärr.

I kraftledningsgatan inom området har en del intressanta ängsväxter noterats såsom kattfot, vildlin och darrgräs.

Skötselmål:

Naturskog. Öppen gräsmark i kraftledningsgatan.

Kvalitetsmål:

Naturskog med efterhand ökat inslag av död ved i form av lågor, torrakor och högstubbar. Öppen gräsmark med inslag av rik ängsflora i kraftledningsgatan. St och L Skärbotjärnet: Bibehållen vattenkvalitet och limniskflora och fauna med bl.a. förekomst av flodkräffa.

Engångsåtgärder:

Unga barrträd röjs bort eller gallras ut på hyggen och i ungskogsområden för att öka lövträdsinslaget. I övrigt inga åtgärder. Träd som utgör ett akut hot mot ledningen får dock fällas av nätägaren.

Underhållsåtgärder:

Inga, förutom röjning i kraftledningsgata.

Skötselområde 5

Markslag/naturtyp:

Barrskog -
Barrskog, fuktig till -
sumpig

Blandskog -

Blandskog, fuktig

Övriga kärr -

Natura 2000-naturtyp:

(9080) Lövsumpskogar av till sumpig fennoskandisk typ

Areal: 36 ha

Beskrivning:

Området består till största delen av barrskog som domineras av tall vid Krokvattnet och gran i den nordöstra delen. Längs delar av Dammerudbäcken förekommer sumpskog. Här förekommer bl.a. ögonpyrola och tvåblad. Vissa delar längs bäcken domineras av bladvass. Längre mot norr är marken torrare och här förekommer bl.a. skarp dropptaggsvamp och den rödlistade gula taggsvampen. Ytterligare ett sumpskogsbestånd finns väster om Krokvattnet.

Skötselmål:

Naturskog.

Kvalitetsmål:

Naturskog med efterhand ökat inslag av död ved i form av lågor, torrakor och högstubbar.

Engångsåtgärder:

Inga.

Underhållsåtgärder:

Inga.

Skötselområde 6

Markslag/naturtyp:

Hygge -

Ungskog -

Natura 2000-naturtyp:

Areal: 1,9 ha

Beskrivning:

Större delen av området omfattar ett relativt nyupptaget hygge väster om Skärbodyveln. Enstaka tallöverståndare förekommer. Vid Skärbodyveln finns äldre uppgifter om tagelstarr, trindstarr och kärrbräken.

Skötselmål:

Naturskogsartad, lövdominerad skog.

Kvalitetsmål:

Naturskogsartad, lövdominerad skog som i hög grad får självgallra sig, påminnande om en lövbränna.

Engångsåtgärder:

Bortröjning och borttransport av unga barrträd. Överståndare sparas.

Underhållsåtgärder:

Området kontrolleras igen efter fem år. Vid behov görs då ytterligare en röjningsinsats för att gynna lövet. Därefter lämnas området till fri utveckling.

Skötselområde 7

Markslag/naturtyp: *Natura 2000-naturtyp:*
Ungskog -

*Areal:*1,3 ha

Beskrivning:

Ungskog som domineras av gran.

Skötselmål:

Naturskogsartad, lövdominerad skog.

Kvalitetsmål:

Naturskogsartad, lövdominerad skog som i hög grad får självgallra sig, påminnande om en lövbränna.

Engångsåtgärder:

Bortröjning och borttransport av unga barrträd.

Underhållsåtgärder:

Området kontrolleras igen efter fem år. Vid behov görs då ytterligare en röjningsinsats för att gynna lövet. Därefter lämnas området till fri utveckling.

Skötselområde 8

Markslag/naturtyp: *Natura 2000-naturtyp:*
Hygge -

*Areal:*7,4 ha

Beskrivning:

Hyggen på ömse sidor Dammerudbäcken. Överståndare förekommer. Inslag av intressant flora, bl.a. förekommer slätterblomma och tvåblad i anslutning till Dammerudbäcken.

Skötselmål:

Naturskogsartad, lövdominerad skog.

Kvalitetsmål:

Naturskogsartad, lövdominerad skog som i hög grad får självgallra sig, påminnande om en lövbränna.

Engångsåtgärder:

Bortröjning och borttransport av unga barrträd. Överståndare sparas.

Underhållsåtgärder:

Området kontrolleras igen efter fem år. Vid behov görs då ytterligare en röjningsinsats för att gynna lövet. Därefter lämnas området till fri utveckling.

Skötselområde 9

Markslag/naturtyp: *Natura 2000-naturtyp:*

Ungskog -

Yngre blandskog -

*Areal:*2,5 ha

Beskrivning:

Ungskog eller yngre skog bestående av gran, tall och björk. Inslaget av lövträd är litet i den södra delen. I norr ingår igenväxande inägomark som hört till torpet Långevatten.

Skötselmål:

Naturskogsartad, lövdominerad skog.

Kvalitetsmål:

Naturskogsartad, lövdominerad skog som i hög grad får självgallra sig, påminnande om en lövbränna.

Engångsåtgärder:

Bortröjning och borttransport av unga barrträd.

Underhållsåtgärder:

Området kontrolleras igen efter fem år. Vid behov görs då ytterligare en röjningsinsats för att gynna lövet. Därefter lämnas området till fri utveckling.

Skötselområde 10

Markslag/naturtyp: *Natura 2000-naturtyp:*

Hygge -

*Areal:*1,1 ha

Beskrivning:

Hygge med förekomst av en del tallöverståndare.

Skötselmål:

Naturskogsartad, lövdominerad skog.

Kvalitetsmål:

Naturskogsartad, lövdominerad skog som i hög grad får självgallra sig, påminnande om en lövbränna.

Engångsåtgärder:

Bortröjning och borttransport av unga barrträd. Tallöverståndare sparas.

Underhållsåtgärder:

Området kontrolleras igen efter fem år. Vid behov görs då ytterligare en röjningsinsats för att gynna lövet. Därefter lämnas området till fri utveckling.

4 Friluftsliv

4.1 Övergripande mål

Skärboområdet skall vara ett attraktivt utflyktsmål, såväl för den som söker friluftslivsupplevelser som för den botaniskt särskilt intresserade.

4.2 Information och anläggningar

En parkeringsplats behöver anläggas för att göra området lättillgängligt för bilresenärer. Ett lämpligt läge för parkeringsplatsen är vid infartsvägen till Skärbogården söder om St Skärbotjärnet (se *bilaga D*).

En informationstavla sätts upp vid den föreslagna parkeringsplatsen. Den skall innehålla karta över reservatet samt beskriva dess syfte, bevarandevärden och gällande föreskrifter för allmänheten.

En åtgärd som kan övervägas är att sätta upp mindre informationsskyltar vid vissa av områdets kulturhistoriska miljöer, t.ex. vid det gamla skifferbrottet.

Två markerade leder anläggs i reservatsområdet enligt *bilaga D*. Stigarna anläggs med varsamhet, vilket innebär att någon särskild markbeläggning normalt inte läggs ut, utan endast försiktig röjning utförs där det behövs. Vissa blöta partier kan behöva spångas. I övrigt skall efterhand en stig kunna bildas genom det trampsitage som uppstår. Stigen skall markeras tydligt. Särskilt i ett inledande skede är detta nödvändigt.

Sträckningen på kartan i bilaga D är ett preliminärt förslag som innebär att lederna leds förbi flera botaniskt och kulturhistoriskt intressanta miljöer. Den föreslagna sträckningen går dock inte genom området med guckusko då detta bedöms kunna få negativa effekter för det aktuella beståndet p.g.a. ökade trampsador. Det närmare läget för lederna bör studeras på plats i terrängen.

Gränsmarkeringar av reservatet skall utföras enligt Naturvårdsverkets anvisningar.

5 Dokumentation och uppföljning

En dokumentation av skötselåtgärder och deras effekt på flora och fauna är nödvändig för att se om den föreslagna skötselplanen följs och om målsättningen med naturreservatet uppfylls av de genomförda åtgärderna (se *tabell 4*).

Skötselplanen bör revideras då uppföljningen indikerar att behov finns.

Naturvårdsförvaltaren ansvarar för att dokumentationen utförs och utvärderas.

En total översyn av reservatet bör göras samtidigt med uppföljningen av de angivna skötselåtgärderna, d.v.s. vart femte år.

6. Sammanfattning av planerad naturvårdsförvaltning

I *tabell 4 och 5* redovisas de olika skötsel- och uppföljningsinsatser som skall utföras med föreslagen prioritetsordning. Statliga medel utgår för skötseln. Tillgången på medel är avgörande för insatsernas omfattning.

Referenser

Andersson, P-A. 1981. Flora över Dal. Kärlväxternas utbredning i Dalsland. Stockholm.

Cederberg, B.& Löfroth, M. (red.) 2000. Svenska djur och växter i det europeiska nätverket Natura 2000. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Gärdenfors, U. (ed.) 2000. Rödlistade arter i Sverige 2000. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Göteborgs stift. 1999. Skogsbruksplan. Fastighet Åsnebo 1:2 (Skärboskiftet) - N. Upprättad 9906. Avser tiden 2001-2010.

Hallingbäck, T. 1995. Ekologisk katalog över lavar. ArtDatabanken, Uppsala.

Hallingbäck, T. 1996. Ekologisk katalog över mossor. ArtDatabanken, Uppsala.

Hallingbäck, T. & Aronsson, G. (red.) 1998. Ekologisk katalog över storsvampar och myxomyceter. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Karlsson, T. 1998. Förteckning över svenska kärlväxter. Svensk Bot.Tidskr.91:241-560.Lund.

Länsstyrelsen Älvsborgs län. 1976. Natur i Älvsborgs län. Inventering och handlingsprogram för allmän naturvård.

Länsstyrelsen Älvsborgs län. 1977. Naturinventering av Skärboområdet. Naturvårdsenheten. Rapport 1977:1. Gunilla Olsson.

Länsstyrelsen Älvsborgs län. 1989. Lövskogar i Bengtsfors kommun. Rapport 1989:2. Hannes Nilsson.

Länsstyrelsen Älvsborgs län. 1994. Värdefulla odlingslandskap i Älvsborgs län. Rapport 1994:5.

Länsstyrelsen Västra Götaland. 1999. Natura 2000. Natura 2000-områden som hittills är godkända av regeringen. Stencil. 1999-03-04.

Naturcentrum AB. 1990. Områden med stora naturvärden i Bengtsfors kommun. Sammanställning av naturvetenskapligt underlagsmaterial till översiktsplan för Bengtsfors kommun.

Naturskyddsföreningen Norra Älvsborg. 2001. Skyddsvärda skogsområden i Dalsland. Förslag till framtida skogsreservat. December 2001.

Naturvårdsverket. 1994: Myrskyddsplan för Sverige.

Naturvårdsverket. 1997a. Ängs-och hagmarker i Sverige . Naturvårdsverkets rapport 4819.

Naturvårdsverket. 1997b. Svenska naturtyper i det europeiska nätverket Natura 2000.

Regionmuseum Västra Götaland. 2001: Kulturhistoriskt underlag till förslag till skötselplan för naturreservatet Skärbo. Skärbo 1:2,1:3 och 1:4. Steneby socken, Bengtsfors kommun. Ann-Charlott Hajdu-Rafis.

Skogsstyrelsen. 1994: Signalarter i projekt nyckelbiotoper. Maj 1994.

Skogsstyrelsen. 2000. Signalarter. Indikatorarter på skyddsvärd skog. Flora över kryptogamer. Laholm.

Skogsstyrelsen. 2001: www.svo.se/skogensparlor. Nyckelbiotoper och sumpskogar.

Åhäll, K-I. 1993: Geologi i Dalsland. Känn ditt Dalsland 4. Dalslands turistråd.